

Степаненко Андрій Сергійович

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук

Степаненко Оксана Василівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ КК УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 2 Кримінального кодексу України (далі – КК) підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Виходячи з вказаного положення, для правильної кваліфікації вчиненого особою діяння необхідно встановити всі ознаки злочину, які передбачені в основному (простому) складі. Однак, поряд з так званими простими складами злочинів, в КК є чимало складів злочинів з кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками.

В свою чергу, кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки – це додаткові ознаки, які разом з ознаками основного (простого) складу утворюють інший, більш небезпечний вид злочину. Кваліфікуючі ознаки є засобом диференціації кримінальної відповідальності.

На перший погляд такий законодавчий підхід має лише позитивні сторони та дає можливість призначити винній особі доцільне та справедливе покарання. Однак, в науковій літературі відмічається, що непослідовність законодавця щодо закріплення таких кваліфікуючих ознак та певна казуїстичність свідчить про неузгодженість положень КК, що в свою чергу негативно впливає на практику його застосування.

Так, М. В. Ємельянов аналізуючи кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі складі злочинів пов'язаних з шахрайством зазначає, що якщо у відповідних частинах ст. 190 КК йдеться про шахрайство, яке завдало значної матеріальної шкоди або вчинене у великих чи особливо великих розмірах, то у ст. 222 КК згадується лише про завдання великої матеріальної шкоди, у ст. 289 КК – значної або великої матеріальної шкоди, у статтях 308 і 312 КК – про вчинення злочину у великих або особливо великих розмірах, у ст. 410 КК – лише про істотну шкоду, а у статтях 262 і 313 КК взагалі немає будь-яких згадувань про розмір шкоди; якщо у відповідних частинах статей 190, 262, 289, 308, 312, 313 КК в

якості кваліфікуючих ознак вказуються вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб або організованою групою, то у ст. 410 КК йдеться лише про вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, а у статтях 222 і 357 КК відсутні такі кваліфікуючі ознаки [1]. Схожі невідповідності є у інших складах злочинів. Так, наприклад в ч. 2 ст. 121 КК «Умисне тяжке тілесне uszkodження» серед інших кваліфікованих ознак, передбачено вчинене групою осіб, а в ст. 122 КК «Умисне середньої тяжкості тілесне uszkodження», така кваліфікуюча ознака відсутня. Поряд з цим, А. С. Хильченко, зазначає, що простежуються диспропорції у дотриманні вимоги ступеневості: так, наприклад, така ознака, як вчинення злочину «організованою групою» у деяких злочинах передбачена як кваліфікуюча (ст. 109 КК), а в деяких як особливо кваліфікуюча ознака (ст. 228 КК). Враховуючи вказане обґрунтовано видається думка вченої, щодо формалізації кримінально-правового значення кваліфікуючих обставин (вчинення злочину повторно, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, службовою особою) шляхом закріплення спеціального правила призначення покарання за їх наявності [2].

За такого підходу, вказані кваліфікуючі ознаки не будуть враховуватись при кваліфікації, а впливатимуть безпосередньо на призначення покарання. Позиція вченої видається доцільною ще й з огляду на те, що не потрібно буде змінювати санкцію основного складу. Поряд з цим, такі законодавчі зміни суттєво обмежать суддівський розсуд в частині того, що суд буде зобов'язаний, наприклад у разі вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб, строк або розмір основного покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК збільшити на одну третину. Крім того, у КК закріплено чимало інших кваліфікованих ознак, питання щодо яких залишається відкритим.

Також, ще одним проблемним аспектом, який варто розкрити в рамках даного дослідження, є питання кваліфікації злочинів з кваліфікуючими та особливо кваліфікуючими ознаками. Мова йде про ті випадки, коли, вчинений суб'єктом, злочин містить декілька кваліфікуючих ознак, що передбачені різними частинами статті Особливої частини КК. На нормативному рівні дане питання не вирішене.

При цьому, у Постанові Пленуму Верховного Суду України (ПП ВСУ) «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» є роз'яснення, що в таких випадках вчинене належить кваліфікувати за тією частиною, яка передбачає більш суворе покарання. При цьому всі кваліфікуючі ознаки повинні бути вказані в обвинувальному акті і в мотивувальній частині вироку. Однак, вже у іншій ПП ВСУ «Про судову практику у справах про зґвалтування та інші статеві злочини»

1992 р. зазначається, що при вчиненні двох і більше згвалтувань, відповідальність за які передбачена різними частинами ст. 152 КК, а також при вчиненні в одному випадку замаху на згвалтування або співучасті в цьому злочині, а в іншому – закінченого згвалтування, дії винного слід кваліфікувати за сукупністю вказаних злочинів. Крім того, Пленум визнав, що згвалтування потерпілого без обтяжуючих обставин, а потім повторне згвалтування за наявності обставин, передбачених ч. 3 або ч. 4 ст. 152 КК, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, тобто за ч. 1 ст. 152 КК і відповідно за ч. 3 або ч. 4 цієї статті. У таких випадках кваліфікувати дії винного за ч. 2 ст. 152 КК непотрібно. Тобто єдиного підходу ПП ВСУ щодо даного питання не вироблено.

Позиції вчених також різняться щодо розглянутого аспекту. Так, В. О. Навроцький розглядає як приклад вчинення крадіжки повторно, за попередньою змовою групою осіб, з проникненням у приміщення і у особливо великих розмірах. Вчений вказує, що в ідеалі кваліфікація повинна відображати наявність одночасно кількох аналізованих ознак. Однак, це можливе лише за умови, що кожна кваліфікуюча ознака має своє позначення – цифрою чи буквою. В чинному ж КК це здійснене лише щодо кваліфікуючих ознак умисного вбивства, які передбачені ч. 2 ст. 115 КК. В усіх же інших випадках – наявність кількох із них відображається лише у формулюванні обвинувачення. Зокрема, у наведеному вище випадку, крадіжки, яка вчинена при вказаних ознаках, у формулі кваліфікації здійснюється вказівка на ч. 5 ст. 185 КК [3]. Поряд з цим, в рамках своїх досліджень вчений наголошує, що важливим принципом кваліфікації, є принцип повноти, який розуміється як необхідність оцінки всіх діянь, вчинених особою, особливо слід звертати увагу при кваліфікації злочинів, вчинених при наявності одночасно кількох кваліфікуючих ознак.

У вищевказаному прикладі, яскраво видно, що даний принцип порушується, адже у формулі кваліфікації не відображено всіх кваліфікуючих ознак. В свою чергу, О. Коташевський вважає, що у аналізованому випадку, а саме коли вчинено крадіжку повторно, з проникненням до житла, у великих розмірах, організованою групою, то необхідно кваліфікувати один злочин за чч. 2, 3, 4 і 5 ст. 185 КК [4]. Такий підхід, також, є дещо спірним, з позиції призначення покарання особі. Проте, він є більш виправданим з процесуальної точки зору, адже у формулі кваліфікації відображено всі ознаки, що будуть кореспондувати відповідним обставинам предмету доказування. Однак, зазначених суперечностей можливо було б уникнути уніфікацією кваліфікованих складів, шляхом перенесення кваліфікуючих ознак в Загальну частину КК, щоб вони не впливали на кваліфікацію, а обов'язково враховувалися при призначенні покарання.

Крім того, наявність кваліфікованих складів злочинів поряд з загальним переліком обтяжуючих обставин спричиняє труднощі у правозастосовній практиці. Так, відповідно до ч. 1 ст. 477 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) кримінальне провадження має здійснюватися у формі приватного обвинувачення разі наявності заяви потерпілого, щодо вчинення кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 122 КК (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин). При цьому виникає питання, про які саме обтяжуючі обставини йде мова, про ч. 2 ст. 122 КК чи наявність будь-якої з обтяжуючих обставин перелічених у ст. 67 КК.

Відповідь на дане запитання дав Верховний Суд України (далі – ВСУ) у рішенні по справі № 5-132кс15 від 08 жовтня 2015 року, в якому визначив, що дане застереження (викладене у ст. 477 КПК) стосується виключно наявності обтяжуючої обставини як кваліфікуючої. Втім, вже через 2 роки ВСУ знову прийшлося повернутися до даного питання. У рішенні по справі № 5-79кс(15)17 від 18 травня 2017 року ВСУ було підтверджено викладену раніше позицію, та скасовано рішення нижчих судів. При чому, питання стосувалося не тяжкості призначеного покарання, а можливості закриття провадження відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК.

Таким чином, викладене дає змогу зробити висновок щодо необхідності перегляду окремих положень Особливої частини КК в частині уніфікації кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів злочинів та доцільності закріплення їх у Загальній частині КК.

Список використаної літератури:

1. Ємельянов М. В. Кваліфікуючі ознаки складів злочинів, що передбачають відповідальність за шахрайство / М. В. Ємельянов // Право і суспільство. – 2012. – № 4. – С. 171-175.
2. Макаренко А. С. Суддівський розсуд при призначенні покарання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. С. Макаренко. – Одеса, 2012. – 20 с.
3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В. О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
4. Коташевський О. Окремі недоліки нового Кримінального кодексу України // Право України. – 2002. – № 11. – С. 97-100.